Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Dolj

1

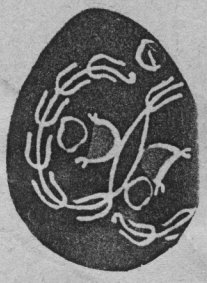

SUFLET OLTENESC

REVISTĂ DE ETNOGRAFIE ŞI FOLCLOR

CRAIOVA
iunie 1992

IN LOC DE ARGUMENT

In ciuda marasmului, greutăţilor şi nepăsărilor de tot felul, N-AM RENUNŢAT. Si n-am făcut-o, pentru că am dorit cu patimă o revistă de etnografie şi folclor.

După mai bine de un an de la înfiinţarea Asociaţiei Folcloriştilor Olteni, revista SUFLET OLTENESC n-a putut apărea editată prin contribuţia celor 5 judeţe, aşa cum concepusem iniţial. Dar cum temperamentul şi sufletul oltenesc există, încercăm, cu toată sărăcia sporită zilnic, însă cu entuziasmul intact, o replică, o provocare, răbufnire de orgoliu, dacă vreţi, a menirii noastre faţă de cultura populară. Pentru că, sîntem conştienţi,ceea ce vă propunem nu este tocmai revista pe care o visam.

Din considerente materiale, în măsura în care "provocarea" noastră vă incită şi corespunde frămîntărilor şi preocupărilor Dumneavoastră, stimaţi colegi, vă sugerăm o revistă ştafetă a instituţiilor similare din toate judeţele Olteniei.

Lăsăm la latitudinea Dumneavoastră conceperea numărului următor, fără a avea pretenţia de a respecta structura numărului conceput de noi. Dacă ideea noastră va fi îmbrăţişată, va putea apărea un număr la 2-3 luni, asigurînd în acest fel o mai bună comunicare între noi. Îndrăznim să credem că numărul 6 al revistei, peste circa un an, ne va reveni, închizînd astfel un cerc imaginar, probabil de forma... sufletului oltenesc. Am dori ca revista să aprofundeze cercetarea asupra obiceiurilor şi tradiţiei populare din Oltenia, să fie o formă acerbă de rezistenţă faţă de fenomenul poluant. Să salvăm ce se mai poate salva !

Şi poate ni se va ierta impietatea de a numi această încercare a noastră tocmai SUFLET OLTENESC. Motivaţia este de ordin sentimental. Nu-i putem uita, şi ne plecăm cu smerenie în faţa celor 9 patriarhi ai folcloristicii oltene, care pe 4 ghenar, 1927, semnau LEGAMINTUL ce consfinţea înfiinţarea TOVĂRĂŞIEI şi a revistei SUFLET OLTENESC.

TOVĂRĂŞIA FOLCLORIŞTILOR OLTENI

Ideea lui Artur Grovei de a se ține un congres al folcloriştilor români şi de a se înființa o societate a acestora, susținută activ şi de Teodor Bălăşel şi Ştefan St. Tuțescu, nu s-a realizat.

La congres, se urmărea discutarea şi rezolvarea unor probleme cu care se confruntau entuziaştii culegători de folclor, cei mai mulți dintre ei modeşti intelectuali ai satelor, învățători şi preoți. Cum o astfel de întîlnire pe plan național nu s-a realizat, un grup de folcloriști olteni au hotărît o "adunare" în casa lui Teodor Bălăşel din Stefăneşti-Vîlcea, unde locuia „Bătrînul ctitor" al folclorului oltenesc. Inițiativa acestei întîlniri a avut-o tînărul profesor de la Plenița, C. S. Nicolăescu-Plopşor.

•

La "adunarea" care a avut loc în locul şi data stabilită (3, 4 şi 5 ianuarie 1927) au luat parte, în afară de "gazdă" şi inițiatorul întîlnirii, folcloriştii Gh. F. Ciauşanu, N. I. Dumitraşcu, Gh. N. Dumitrescu-Bistrița, Ion N. Popescu, Costică Ciobanu-Plenița, I. I. Buligan de la Gorj şi Gh. Gh. Fierăscu.

Cu acest prilej, cei prezenți au hotărît înființarea Tovărăşiei Folcloriştilor Olteni, hotărîre consemnată într-un "Legămînt", publicat în primul număr al revistei "Suflet oltenesc" (Ghenar, 1927), revistă fondată cu acest prilej, ca publicație a asociației amintite. Legămîntul devine şi program al publicației,de vreme ce este inserat şi sub titlul In loc de cuvînt înainte.

Activitatea Tovărăşiei folcloriştilor olteni se confundă practic cu apariția revistei "Suflet oltenesc".

Odată cu încetarea apariției sale, încetează şi activitatea asociației, adică în decembrie 1927.

•

Cu toate că a dăinuit numai un an, trebuie remarcat faptul că Tovărăşia Folcloriştilor Olteni este prima asociație de acest fel din istoria folcloristicii româneşti a cărei activitate avea în vedere culegerea şi cercetarea folclorului dintr-o zonă anume a țării, Oltenia.

Tot înființării acestei Tovărăşii îi datorăm apariția celei de-a treia reviste de folclor apărută în lumea satelor (şi toate în Oltenia), "Ghiluşul"(Balota-Dolj), "Izvoraşul" (Bistrița-Mehedinți) şi "Suflet oltenesc" (Plenița-Dolj).

Prof. univ. dr. AURELIAN POPESCU

IN MEMORIAM GH.N. DUMITRESCU - BISTRIȚA

Prin trecerea în neființă a lui GH. N. DUMITRESCU - BISTRIȚA, întoarcem o nouă pagină în istoria folcloristicii românești.

26 iulie 1990 **interviu**

BISTRIȚA - MEHEDINȚI

"Profesorul Simonescu m-a numit **al doilea Coresi**"

interviu cu preotul Gh. Dumitrescu-Bistrița, editorul, autorul și tipograful primei reviste de folclor muzical, "Izvoraşul"
- interviu transcris de pe banda magnetică și difuzat în serial la Radio Craiova
- 1990

Gh.N.Dumitrescu-Bistrița Mă bucur de prezența dvs. aici, unde în 1919 a apărut prima revistă de muzică populară, revistă pe care am gîndit-o de pe băncile școlii. Apariția acestei reviste nu a fost ceva spontan, ci ea are o geneză cu anumite etape în creștere pînă să ajungă cu drept de revistă. Încă de pe cînd eram elev la Liceul Traian din Tr.Severin, în clasa I, am îndrăgit folclorul, în baza îndemnului pe care mi l-a dat profesorul de limba română,care a văzut în mine un pasionat al cîntecului popular.

Rep.: Cum se numea acel profesor ?

Gh.N.Dumitrescu-Bistrița: Vasile Vîrgor. Mi-a dat zece la un extemporal pentru că am vorbit frumos despre cîntecele populare. M-a îndemnat să culeg folclor din satul meu, am cules şi i-am dus, spre bucuria dînsului care era un pasionat. Această idee m-a urmărit şi după ce am plecat de la Liceul Traian din Tr. Severin la Seminarul teologic din Rîmnicu Vîlcea, unde cîntecul popular mi-a fost un însoțitor drag.

Rep.: Cîteva cuvinte despre dvs., părinte Gh. D. Bistrița.

Gh.D.B.: Sînt născut în satul Bistrița, la 15 septembrie 1895, în satul acesta, Bistrița, pe care, prin "Izvoraşul", l-am făcut cunoscut mai tîrziu în întreaga țară. In liceu am fost bun desenator, pe lîngă faptul că am fost şi bun muzician, căci profesorul de muzică m-a şi luat la corul liceului ca sopran. Profesor era Ion. St. Paulian, vestit dirijor de cor şi animator în lupta pentru propăşirea națiunii noastre românești. Legăturile pe care le-a avut cu Ion Vidu de la Lugoj sînt de mare valoare. In 1912 profesorul de desen m-a luat la pictarea unei biserici din comuna Olteanca, județul Vîlcea. Acolo am intrat în legătură directă cu folclorul. In al doilea an, am fost la altă biserică, la Tufinești, de lîngă Potcoava.Pe lîngă faptul că am învățat atunci să pictez, am luat legătura mai precis şi mai direct cu creațiile populare. Întors de la biserica din Olt, în octombrie 1913, am început să aşez pe note cîntecele auzite şi culese. Colegii mei m-au îndemnat să copiez pentru fiecare, ca fiecare dintre ei să aibe cîntecul lui cu notele respective. Acest lucru a fost pentru mine un eveniment de mare valoare şi atunci m-am gîndit să fac o colecție din cîntecele puse pe note. Si, într-adevăr, am scos,la şapirograf pe-atunci,fascicole cu cîntecele populare culese de mine de la alte persoane, fie din Vîlcea, fie din altă parte. Dar n-au fost suficiente nici aceste fascicole să împace dragostea colegilor şi a elevilor de la Şcolile Normale de băieți şi de fete din Rm Vîlcea. Si-atunci s-a născut această idee de multiplicare a foilor cu cîntece populare aşezate pe note de mine. Iată deci, aşa a apărut ideea unei reviste.

Am luat examenul de diplomă ca învățător în 1918, şi am fost numit învățător titular într-un sat vecin, Cîrjei, nu departe de Bistrița, la vreo 7-8 km, unde ajungeam mai repede şi mai uşor prin pădure, pe potecă, iar pe şosea trebuia să fac cel puțin 12 km cu ocol prin comuna Hinova, de care ținea şi acest sat răzleț, Cîrjei. Acolo eram învățător la vreo treizeci şi ceva de elevi şi predam lecțiile pe divizii: clasa I - divizia I, clasa a II-a şi a III-a divizia a II-a, clasa a IV-a şi a V-a, fiindcă erau 5 clase, divizia a III-a.Ca învățător, trebuie să remarc faptul că era destul de greu să predai la 5 clase, împărțite şi pe divizii. Intr-o jumătate de oră trebuia să predai materia nouă, restul de 20 de minute era rezervat verificării. Cînd eu ascultam o clasă, celelalte trebuia să aibă o activitate deosebită în scris sau să citească pe cît se poate de uşor. In satul acesta, în iarna anului 1918-1919 s-a născut primul manuscris al revistei "Izvoraşul".

GH.N.D. - BISTRIȚA interviu

Rep.: De ce s-a numit aşa?
Gh.D.B.: Am să vă spun în curînd cum de s-a numit astfel, după ce vă voi arăta că am plecat cu manuscrisul acesta, alcătuit aşa, în Bucureşti. Salariul meu pe vremea aceea era de 101 lei şi din acest salariu am pus de la început cîte 25 lei deoparte pentru revistă. Am plecat la Bucureşti la Tipografia "Convorbiri literare", care era sub conducerea profesorului universitar de mai tîrziu, Simion Mehedinți, care începuse să tipărească, imediat după armistițiu, revista "Duminica poporului". Mi-a căzut în mînă un număr din această revistă şi, cum eram pornit spre această latură socială, am trimis 2 articole pe cari mi le-a publicat şi mi-a trimis şi o scrisoare de mulțumire pentru acest gest al meu. Acesta a fost un noroc deosebit, pentru că am putut să fac legătura cu tipografia "Convorbiri literare", unde am fost primit pentru a tipări revista "Izvoraşul" de însuşi profesorul Simion Mehedinți. Manuscrisul realizat în satul Cîrjei a suferit schimbare la Bucureşti, în luna mai, cînd am obținut concediul pe o lună, de la şcoală. Atunci i-am dat forma în care a apărut la tipografie.

Înainte de a intra sub tipar cu revista, mă gîndeam ce titlu să-i dau. A fost o problemă care m-a ținut în loc cîtva timp. I-am spus "Buciumul pădurii", i-am spus "Revista de muzică populară", "Doina Oltenească", "Zefir oltenesc" şi încă alte multe denumiri.

Intr-o bună zi, cu noul manuscris pe care-l făurisem la Bucureşti, mă urc în tramvaiul 6 Obor, şi în el verific din nou manuscrisul. Atunci mi-a venit în gînd să-i spun "Izvoraşul". De ce aşa? Intîi i-am zis "Izvorul". Nu mi-a convenit.

> Intre Bistrița şi satul Cîrjei exista atunci, acum s-a tăiat, o pădure bătrînă şi pe poteca aceasta dintre satul Bistrița, satul natal, şi Cîrjei, satul unde eram învățător, în 1918 - 1919 se găsea un tei bătrîn. Tot pe acolo se găsea şi un izvor de apă al pîrîului Murjia, pe unde se spune în legendă că ar fi trecut drumul lui Traian. Desigur, satul Bistrița are şi acum documente în legătură cu aşezări romane la capătul satului. De la acest izvor de apă s-a dovedit ulterior că-şi aduceau romanii apă, pentru băile pe care le aveau în marginea satului, folosind nişte tuburi care aduceau apa de la 200 m. distanță.

La acest izvor, sub umbra teiului bătrîn, în primăvara anului 1919, frămîntat de gîndul unei reviste pentru răspîndirea cîntecului popular, stăteam, nu minute, chiar ceasuri întregi, tolănit cu fața în sus, ascultînd glasul păsărilor şi uneori, avînd mandolina, cîntînd cîntece puse pe note de către mine.

Iată deci că în tramvaiul 6 Obor - Bucureşti, mi-a răsărit în minte locul acela şi titlul revistei a venit parcă de la sine: "Izvoraşul".

Aşa a fost botezată prima revistă de folclor muzical şi literar, prima revistă de folclor muzical apărută în țara noastră, şi care mi-a adus, după ce am adus aici în Bistrița şi tipografie, onoranta apreciere a profesorului Simonescu de "al doilea Coresi în Oltenia".

CARMEN DOBRIŞAN

CULEGERI
IORDĂCHIȚĂ AL LUPULUI

Frunzulița de-arțăraș,
Arde focu' sus la Iași,
Fumul iese-n Călărași,
Schintiile-n Filiași.
Para-i bate-n Bucureşti,
La palatele domneşti...
La căşile lui Iordache,
Iordăchiță-al Lupului,
Cinstitu` divanului,
Fala caimacamului...
Stefan-Vodă ce-mi făcea ?
Trei divanuri că-mi țînea,
La Iordache trimitea,
Si Iordache nu-mi venea.
Ştefan Vodă ce-mi grăia ?
"Or la trup s-a sumețît,
De la mine n-a venit.
Trei divanuri c-am făcut!"
Da' Iordache ce-mi făcea,
Pe prispă el că-mi ieşea,
Scăunelul că şi-l lua,
La Marişca că striga.
Capu-n poala i-l punea,
Si-ncepea de-l pureca,
Frumos somnu' că mi-l lua.
Ştefan Vodă ce-mi făcea ?
Potera că-mi trimetea,
Pe Iordache ca să-l ia.
Dar Marişca de-i vedea,
Lacrimile-o podidea,
Pe Iordache-l deştepta,
Si din gură aşa-mi grăia:
"Tu te-apucaşi de dormit,
Si potera a venit,
A venit, ne-a cutrupit,
Nu e poteră curată,
E cu turci amestecată."
Iordăchiță de-auzea,
Drept în picioare sărea,
Si din gură cuvînta:
"Ce veni pe capu' meu ?
M-o chema al socr'al meu,
Să-mpărțim averile,
Si toate moşiile !"
Si el, măre, ce-mi făceam ?
Caftanu' că-mi îmbrăca,
Cu brîu lat că se-ncingea,
Îşi lua din cui buzduganu',
Sabia şi iataganu',
Arnăuții ce-mi striga ?
Iordăchiță-al Lupului,
Cinstitu` divanului,
Fala caimacanului,
Lasă-ți, frate, caftanu',
Lasă şi buzduganu',
Spada şi iataganu',
Că te cheamă socru-tău,
Să-mpărțît'averile
Si toate moşiile !"
Si Iordache de'auzea,
La minte că se-nşela
Si pe toate le lăsa,
El pe scări afar'ieşea,
Potera-l înconjura,
De mîini, frate, mi-l lega,
Pe două roate-l punea,
La Vodă că mi-l ducea,
Si pe Vodă mi-l găsea,
Tocmai la masă era.
Ştefan Vodă-l judeca:
"Iordăchiță-al Lupului,
Iți şade bine aşa,
Strîns legat cu funia ?
N-ai venit cînd te-am chemat,
Acum eşti belci de legat !"
Iordăchiță ce-mi grăia ?
"Taci, nu mă mai judeca,
Că să fii în mîna mea,
Singurel mi te-aş tăia,
Nici nu te-aş mai judeca !"
Ştefan Vodă de-auzea,
La arnăuț' poruncea:
"Ia să-i faceți o plimbare,
Pînă la ceşmele-n vale,
Capu', voi, să i-l tăiați,
Trupul sub ceşmea-l băgați,
Capu' pe pîrîu să-l dați !"
Arnăuții de-auzea,
In trăsură de-l punea,
O-mplimbare că-i făcea,
Pînă-n vale la ceşmea
Capu' de la trup tăia.
Iacă Marişca sosea,
Şi de ta-său se ruga:
"Dară, tată, tat-al meu,
De tri ori m-ai căs`torit,
De trei ori m-ai văduvit,
Trei case mi-ai pustiit.
Dar'ar, tată, Dumnezeu,
Să te-nsori cînd oi vrea eu !
Să te-nsori de noao ori,
Si să ții noao feciori,
Iar la urmă, la urmiță,
Să mai ții şi-o copilită
Să te-adape la temniță,
După blestem de fetiță;
Te mai rog acum pe tine,
Să faci bine pentru mine,
Mai mult pentru Dumnezeu,
Să ierți pe Iordache-al meu
Ştefan Vodă ce-mi făcea?
Lu'Marişca-i răspundea:
"Marişcuța lu'taica,
Sumete rochia-n brîu,
Si dă fuga la pîrîu,
Vez', că nu l-o fi tăiat,
Spune-le că l-am iertat !"
Sumeța rochița-n brîu,
Si da fuga la pîrîu;
La ceşmea cînd ajungea,
Capu' pe pîrîu mergea.
Ea atuncea cînd vedea,
Capu'n mînă că îl lua,
Trupu' că mi-l ridica,
Si capu' i-l aşeza.
'l săruta o dată-n gură,
De trei ori pe tăietură.
După ce că-l săruta,
La ta-său că se-ntorcea:
"Şade bine, tată, aşa ?"
Doar atîta că-i zicea
La Iordache că-mi pleca,
In haine îl căuta,
Un briceag că mi-ş scotea
Si-ntre țîțe şi-l băga,
Peste Iordache-mi cădea
Frate, de se pomenea.
Făcea moarte peste moarte,
Să se pomenească, frate !
Ştefan Vodă ce-mi făcea ?
Lua pînza-n patru foi,
Si-i cutrupea pe-amîndoi,
Si apoi îi trimitea,
La sfînta biserica...

(Ion Drăguț - zis Fala Rîsului, 9-I-1978)
Culeasă de Octavian Nichita

CULEGERI

COLINDA

In fiecare an, în ajunul Crăciunului, în Lovişte se desfăşoară "colindatul băieților". Ceremonial străvechi ce vine din vremuri îndepărtate. El are şi astăzi frumusețe şi farmec aparte.

Fiecare sat are zestrea sa de colinde. Se cunosc în Lovişte peste 24 colinde.

Pentru ca majoritatea lor să fie cîntate la casa gospodarului grupul de colindători se împarte în "preoci" şi în "strane". Deşi se colindă în grup, colindele se cîntă la unison.

Cetele de colindători nu sînt însoțite de muzicanți, fapt ce impune o deosebită atenție în pregătirea lor.

Fiecare preocă doreşte să fie originală, să nu se asemene cu cele din satele vecine.

La casa gospodarului se cîntă 5-10 colinde (la fereastră, de intrare, la masa mare, pentru fată şi băiat etc.).

Odată cu ivirea zorilor, spre dimineață, colinda capătă noi dimensiuni.

Acum grupele de băieți se aşează pe înălțimile satelor, în acele locuri unde pot fi mai bine auzite.

De aici se intonează "ziorile", cîntecul de "încheiere" al colindatului.

După cum mărturisesc bătrînii şi o atestă şi documentele, colindele sînt foarte vechi, dintr-o perioadă daco-romană îndepărtată.

Ele repun în circulație tradiții şi obiceiuri străvechi.

Colindele se constituie într-un valoros depozitar de limbă veche românească, într-un prețios document de viață umană.

COSTEA MARINOIU

"VOI ZI0RI DE Zi"

COLINDA culeasă de Costea Marinoiu
de la Cornea Petre, 70 ani
satul Gruiul Lupului - în 1968

Voi ziori de zi,
Voi vă răsfirați
Si vă revărsați.
Dar noi tot umblînd,
Si tot colindînd
Peste munți înalți
Peste văi adînci.
Dar noi am văzut,
Doi vulturi suri,
Din aripi bătînd
Dar pe ce se bat ?
Pe un fulg de aur.
Dar pe ce se mîncă ?
Pe-o cunună scumpă
Cununa la fete,
Fulgu la băieți.
Voi ziori de zi,
Că noi tot umblînd
Si tot colindînd,
Dar noi n-am dormit,
Voi ziori de zi.

SINTEZE

CÎTEVA CONSIDERAŢII CU PRIVIRE LA ORNAMENTICA OUĂLOR ÎNCONDEIATE DIN OLTENIA

Viorica Tătulea

Gen considerat odinioară minor, ouăle încondeiate reprezintă unul dintre cele mai realizate, dar şi cele mai puţin cunoscute domenii ale artei noastre populare, motiv care ne-a determinat să ne orientăm cercetările în această direcţie. La aceasta a contribuit, pe lîngă faptul că Oltenia păstrează încă puternice tradiţii ale încondeierii ouălor, existenţa în patrimoniul Muzeului de Etnografie din Craiova a unei însemnate colecţii de ouă încondeiate, avînd la bază două importante fonduri, Aman şi Vincentz, care îi conferă nu numai garanţia valorii artistice, ci şi pe cea a vechimii.

O analiză mai atentă a ornamenticii ouălor încondeiate, a cromaticii lor, a regulilor de dispunere a motivelor, relevă faptul că, în ciuda aparentei diversităţi de la zonă la zonă şi chiar de la creator la creator, există o mare unitate a fondului principal de motive, dovadă a vechimii lor.

Dintre procedeele utilizate, în general, pentru înfrumuseţarea ouălor de Paşti, în Oltenia s-au practicat cel al colorării simple, mai puţin spectaculos şi cel al "încondeierii", adică al scrierii cu ceară, tehnică bazată pe cruţarea fondului, sugerînd arta vechilor miniaturişti.

Decorarea începe cu împărţirea cîmpurilor ornamentale, constituindu-se două, patru, şase sau chiar mai multe suprafeţe, prin trasarea de linii verticale şi transversale. Calităţile artistice ale ouălor încondeiate rezultă din modul în care sînt realizate compoziţiile, dar mai ales din marea gamă motivistică, cu origini atît de diferite.

Deosebit de interesantă este semantica diferitelor motive "scrise". Se remarcă,în special, preferinţa pentru motive străvechi, fie astrale (soarele, steaua), fie sociale ("cîrligul ciobanului","calea rătăcită"), fie fitomorfe (bradul, sacsia) sau zoomorfe(coarnele berbecului). Alături de aceste reprezentări puternic stilizate se regăsesc şi ornamente figurative, inspirate din realitatea înconjurătoare, reprezentînd unelte (sapa, grebla, furca pentru fîn), plante şi flori (viţa-de-vie, frunza de stejar, ghinda, ghiocelul), păsări (porumbelul). Reprezentările cele mai rare, dar şi cele mai interesante, sînt cele antropomorfe, fie sub forma ciobanului cîntînd din fluier oilor sale, fie a horei ţărăneşti.

Decorul ouălor încondeiate cuprinde şi motive religioase (crucea, figuri de heruvimi, scena "învierii"), aflate însă, paradoxal, în minoritate faţă de întregul repertoriu motivistic.

La valoarea artistică a ouălor încondeiate, pe lîngă ornamentică, contribuie în mare măsură şi cromatica lor, bazată mai ales pe tonuri calde (roşu, ocru, bleu-verde,maron roşcat), dar şi mai puternice (maron-închis, negru, albastru-închis).

Calităţile deosebite ale desenului, marea varietate a repertoriului ornamental, simbolistica lui, modalitatea de realizare a gamelor compoziţionale, alături de detaliile legate de tehnica colorării şi a "scrierii" ouălor de Paşti constituie tot atîtea probleme ce se cer a fi aprofundate pentru ca acest gen al artei noastre populare, atît de mult timp ignorat, să-şi redobîndească locul pe care-l merită.

ASPECTE ALE COLINDATULUI LA BAIA DE FIER - GORJ

Marcela Bratiloveanu Popilian

Crăciunul, marea sărbătoare a creştinătăţii, prilejuieşte o serie de manifestări menite să asigure bunăstarea şi fericirea întregii colectivităţi, să pregătească intrarea cu bine în noul ciclu, ce se doreşte a fi plin de realizări pentru toţi membrii colectivităţii.

Originile acestor practici sînt străvechi, ţinînd de substratul autohton, la care s-au adăugat sărbătorile romane, acestea la rîndul lor contaminate cu diferite influenţe orientale, peste care s-au suprapus credinţe mai noi, creştine.

Studierea manifestărilor din Baia de Pier, prilejuite de Crăciun, evidenţiază caracterul agrar, de cult solar şi de cult al morţilor al acestei sărbători, aspect relevat, de altfel, de cercetări anterioare.

(continuare în pag. a 9-a)

DICȚIONAR DE OBICEIURI

"ENE"

Cînd nu a mai plouat de mult, se adună mai mulţi copii la marginea rîului şi fac din pămînt umed un copil, căruia îi spun Ene. Păpuşa de pămînt este pusă într-un căruţ de lemn ca şi cum ar fi moartă. In umerii păpuşii sînt înfipte două lumînări aprinse. Căruţul este tras de doi copii, fată şi băiat, şi urmat de o procesiune formată din copiii satului In timpul procesiunii, copiii spun cîntecul de mai multe ori. La sfîrşit se îngroapă păpuşa lîngă rîu şi se jeleşte. După aceasta, copiii sînt invitaţi la un sătean la masă.

Ene, Ene,
Scoală-te, Troiene,
Dă-ne nouă cheile
Să descui odăile
Ca să iese ploile.
Cheile nu sînt la mine,
Sînt la maica în Bucureşti,
In odăile domneşti;

Cules de la Ciora Violeta,.11 ani
Lunca-Vladimir, jud.Gorj, 1986

Am mai întîlnit obiceiul şi sub numele de Ursu, numai că, de data aceasta,textul cîntecului este altul:

Vine urau' necăjit,
Cu un dinte ruginit.
Dă-mi, fetiţo, cheile,
Să descui odăile
Ca să iese ploile.
Aoleo şi vai de mine,
Cheile nu sînt la mine,
Sînt la maica-n Bucureşti
In odăile domneşti.

Cules de la Burlan Maria
şi Olteanu Gheorghe, 11 ani
Lunca-Vladimir, jud. Gorj, 1986

(culese de NICOLAE PANEA)

SĂRINDARUL DE OBŞTE

Obiceiul, în forma pe care o vom prezenta mai jos, se raractică numai la Desa şi Poiana Mare.

La Lăsatul Secului din Postul Paştelui "fomeile" aduc BABEI, cea care poate fi considerată "patroana" obiceiului, femeie iertată de Dumnezeu, o strachină de grîu, o cănuţă de "zar" şi, cine are, şi un "păruţ" de ulei. Din alimente se vor face 6 colive cu care baba va merge la biserică.

A doua parte a obiceiului este SLOBOZIREA APEI, care se organizează în prima sîmbătă a lunii septembrie, de Sfîntă Măria Mică. In această săptămînă, pe fiecare uliţă, o fetiţă cară 44 găleţi de apă. Sîmhătă dimineaţa este împodobit bradul, cu care, apoi, se va merge în alai la izlaz. Alaiurile sînt însoţite de muzică.

La izlaz brazii sînt înfipţi în pămînt. Cele 2 babe vor umple acum jgheabul fîntînii cu apă, în care aruncă bani şi fructe. Tot aici sînt puse să plutească două trochiţe cu lumînări aprinse. Sub ochii babelor are loc în continuare ceremonialul confirmării aducerii apei de către martor. Momentul culminant îl reprezintă jucarea brazilor în horă şi pomana. Bărbaţii nu au voie să participe la ceremonial. Ciclul acestei pomeni pentru vii se încheie prin slobozirea sărindarului care are loc între 15 octombrie - 15 noiembrie.

Informator: Maria Gîtan, 59 de ani, Desa

(Cules de Cornel Bălosu)

chestionar

MORILE CU CIUTURĂ

(Chestionar întocmit de Pavel Ciobanu)

1. Denumirea locală a morilor cu ciutură (rîșnițe, mori cu alergătoare, mori cu titirez, mori de spreagă, etc);
2. Rîurile și pîrîurile pe care sînt amplasate aceste mori. Cîte mori sînt pe fiecare rîu?
3. Cîți proprietari sînt la fiecare moară? (se va da și numele lor)
4. Cum se construiește o moară? (Sînt meșteri specializați? Cum se alege locul? Detalii de construcție?)
5. Cum se numește canalul prin care se abate apa la moară? (Ierugă?)
6. Cum acționează apa asupra roții morii? (Apa în cădere vine pe un jgheab de lemn, butoi sau cum altfel?)
7. Descrieți părțile componente ale morii cu ciutură folosind terminologia locală (coș, guriță, ciocut, agățători, chingile coșului, stobor, ocoli, pietrele morii, patul, gînjeiul cu prap, podele, jgheab, cîrligul stăvilii, stavilă, parul stavilii, fusul, ciutura, aripile ciuturii, călcîiul, crăcăna de sub ciutură, săltător, temee, etc.)
8. Cine execută pietrele de moară? De unde se procură materialul?
9. Care este cantitatea de boabe pusă o singură dată în coș?
10. Cît este durata măcinatului? Depinde de debitul de apă?
11. Morile cu ciutură funcționează în tot timpul, anului? Dacă nu, de ce și în ce perioadă nu funcționează?
12. Se macină numai porumb sau și grîu? Care este proporția?
13. Ce se face din făina măcinată (Destinația ei)?
14. Despre dreptul de proprietate asupra morii, rîndul la moară și transmiterea dreptului de proprietate. Se transmite din generație în generație?
15. Reconstituiți dreptul de proprietate a unei mori de la întemeietorii ei și pînă astăzi.
16. Faceți reconstituirea unui "rînd" la una din morile din sat care are mai mulți "rîndași" (mai mulți proprietari).
17. Obiceiuri, tradiții, datini, legende, etc., legate de morărit.
18. Ce alte instalații de tehnică acționate prin forța apei mai sînt în comună (mori cu roată verticală, mori cu turbine, pive, joagăre, etc.)?

Data întocmirii chestionarului

_____

Întocmit de _____

profesia _____

Locuitorii chestionați (numele și prenumele), vîrsta, profesia:

_____

_____

_____

_____

Răspunsurile la chestionar sînt valabile numai pentru localitatea (localitățile)

_____

ASPECETE ALE COLINDATULUI LA BAIA DE PIER -GORJ

Marcela Bratiloveanu Popilian

(continuare din pag. a 7-a)

La Baia de Pier, așezare situată în nordul Olteniei, ca și in celelalte zone etnografice ale țării, Ajunul, zi importantă a acestui ciclu de sărbători, este deosebit de bogat în practici menite să asigure prosperitatea întregului grup social, toate urările adresate și altele săvîrșite fiind subsumate acestui ideal.

In dimineața Ajunului se desfășoară colindatul, manifestare amplă cuprinzînd toate categoriile de vîrstă implicate, într-un fel sau altul, în săvîrșirea anumitor acte rituale,adresînd și primind urări, oferind daruri rituale etc.

Dimineața, devreme, are loc "datul la grindă". Copiii,grupați îndeobște pe cătune, se strîng în revărsatul zorilor și pornesc împreună, oprindu-se la fiecare gospodărie.

Din grupare se desprind doi băieți mai mari, numiți "vătafi", care sînt poftiți în casă. Aceștia reprezentînd puritatea rituală, dar și forța regeneratoare, adresează sub forma unui recitativ, destul de amplu,urările ce vizează bogăția roadelor, sporirea fertilității și, în general, prosperitatea gospodăriei.

In octombrie 1990 a fost cules în Baia de Pier următorul recitativ:

"Bună dimineața Lui Ajun,/ Intr-un ceas bun./ Cînd voi afară, / Dumnezeu sub scară./ Cînd voi în tindă, / Dumnezeu în grindă. / Stogul cît casa, / Pîinea cît masă. / Stupii stufoși, / Porcii graşi și unturoși, / Stăpînii casei sănătoși./Ce-i afară să rodească./ Cîte fire-n mătură,/ Atîția copii sub pătură. / Si dumneavoastră să trăiți, / Si ca pomii să rodiți./ Si copii ce-aveți în casă, / Ca florile să rodească. / Fie dragi ca busuiocul, / Să țină de ei norocul, / La anul și la mulți ani!"

Vătafii aruncă la grindă cu vătraiul boabe de grîu și de porumb spunînd: "La anul și la mulți ani", practică avînd evidente semnificații de cult solar și agrar. Pentru urările adresate, cei doi copii sînt dăruiți cu un colac mare, numit "Colacul lui Dumnezeu", mare rotund, cu ornamente în formă de opt. Ceilalți colindători primesc "colindeți", colaci mai mici, tot de formă rotundă. Toți mai sînt "cinstiți" cu mere și băutură.

Se formează mai multe cete, fiecare performînd într-o anumită parte a satului. Grupului de copii i se alătură adulți. De menționat că,înainte de a porni în colindat, cetașii fac horă, după care pornesc însoțiți de lăutari. Alături de alte aspecte și acesta contribuie la conturarea aspectului profan al multora dintre obiceiurile prilejuite de sărbătoarea Crăciunului, peste care s-au suprapus practici mai noi, creștine, legate nemijlocit de nașterea lui Isus Christos. împreună,toate acestea conferă o imagine de neasemuită măreție acestei mari sărbători creștine.

restitutio

Vă propunem spre lectură un fragment din lucrarea învățătorului P. Nicolaescu-Coveiu BATRINII DIN COVEIU, apărută în anul 1936. Si nu numai spre lectură. Poate reţetele mamei Maria Logofeteasa din Coveiul anilor 1900 vă vor fi de folos. încercarea o veţi face totuşi pe răspunderea Dumneavoastră.

"BOSTAN-DOVLEAC. Fam, curcubitaceelor. Miezul dovleacului ajută la ieşirea afară. Cu 30 de grame semințe amestecate cu zahăr făcea un fel de aluat, aromatizat cu lămîie şi apoi o da contra panglicii şi limbricilor.

Măţălaiele de dovleac prăzite cu untură de porc, amestecate cu găinaţ de gîscă le punea la trîntitură. Contra gîlcilor, mai făcea oblojeli la gît cu maţe de dovleac.

Cîrceiii de dovleac fierţi cu spini îi dă să bea contra holerii.

FASOLEA. Fam.leguminoaselor. Zeama de frunze verzi o da contra frigurilor. Boabele de făsui le ardea, le amesteca cu unt şi piatră vînătă şi vindeca bubele dulci. Fasolea sleită o punea pe degeraturi. Praful îl punea la scurgeri de sînge. Fiartă cu 2-3 rădăcini de pă-trunjel şi amestecată cu făină de secară, făcută aluat, o punea pe pîntecele femeilor în urma facerii.

FERIGA. Fam.polipodiaceelor. Rădăcina de toamnă o pisa şi o amesteca cu miere şi o da pe nemîncate dimineaţa, contra panglicii. Pisată, rădăcina o da s-o bea cu vin pentru dureri de inimă. Frunzele adunate în iulie şi umplute perinile sînt bune pentru cocoşaţi să se culce pe ele. Copiii care nu umblă curînd în picioare şi erau scrofuloşi îi scălda în baie de ferigă şi le punea şi sare de mare.

HREAN. Fam.Cruciferelor. Rădăcina rasă şi stropită cu apă se servea de cataplasmă în caz de junghi şi dureri la dinţi. Turta de hrean ras o amesteca cu mălai sau cu mei,ori miere de fagure şi sare şi o punea la gîlci. Turta de hrean amestecată cu făină de grîu şi oţet o punea la dorul de cap. Pentru guturai miroseai hrean."

C A L E N D A R U L O B I C E I U R I L O R
(iunie - iulie)

---

4 Iunie - Înălţarea (Ispasul)
- ouă roşii
- Pază la "deschiderea cerului"
- Foi de nuc în casă şi la brîu
- Glie verde pe masă
- se dă lapte dulce de pomană
- se pasc vitele pe holde
- ziua eroilor

14 Iunie - Rusaliile
- 7 zile de Căluş
- Interdicţie de lucru şi somn

18 Iunie - Eliseiul (a opta joi de Paşti)
- Nu se spală, nu se lucrează, fiind rău de orbit

24 Iunie - Sînzienele sau Drăgaica (Naşterea Sf. Ioan Botezătorul)
- se culeg sînziene din cîmp şi se pun la icoană împreună cu grîu şi tămîie;
- se expun lucrurile din casă la soare
- se împart mere şi zarzăre
- se joacă Drăgaica
- se spală cu iarbă mare
- se ţin oile închise în staul

29 Iunie - Sîm Petru şi Pavel
- se împart mere şi colivă
- se taie un pui de găină şi se leapădă (contra pagubei)

16 - 18 Iulie - Cîrcovi. Marina. Cîrcovii Marinii
- nu se lucrează, nu se mătură, nu se scoate gunoiul

18 Iulie - Ciurica - Cînd au femeile dreptul să-şi bată bărbaţii

Luni 20 Iulie - Sf. Ilie
- nu se lucrează
- săgeata se dă drept leac

Luni 27 Iulie - Pantelimonul
- nu se lucrează

întocmit de prof. Alexandru Firescu

strigare peste sat

♦ Semnalăm cu invidie şi ca performanţă apariţia culegerii **"FOLCLOR DIN ZMEURAT SI DIN ALTE VETRE VILCENE"** sub semnătura folcloritului I.I. Alexandrescu, lucrare aditată de **CENTRUL CREAȚIEI POPULARE VILCEA**, prefaţată de Dumitru Mitrana şi îngrijită de Gheorghe Deaconu. Culegerea cuprinde printre altele balade, doine, cîntece şi se anunţă a fi o reuşită în domeniu. Felicitări!

♦ In condiţii grafice excelente a apărut şi **DATINA**, publicaţie a colegilor noştri de la **Constanța**. Încă un motiv în plus să editäm şi la Craiova **SUFLET OLTENESC.**

♦ **OBICEIURI DE PRIMĂVARA DIN OLTENIA.** Sub acest generic s-a derulat,în sălile Muzeului de Etnografie din Craiova,un simpozion la care participarea a fost selectă. Invitat de onoare: prof. dr. AMITA BHOSE, apreciată cercetătoare a culturii şi spiritualităţii româneşti.

♦ Alături de discul **LAUREAȚI AI FESTIVALULUI "MARIA TANASE", CENTRUL CREAȚIEI POPULARE -DOLJ** vă propune în continuare o casetă ce cuprinde muzica unui renumit taraf de lăutari din Oltenia CEL AL FAMILIEI STREATĂ DIN MELINESTI. Formaţie cu un stil inconfundabil în care stilul doljenesc "se pupă cu cel gorjenesc", taraful familiei Streaţă din Ohaba Melineştiului mai ştie şi acum, cînd poluarea ne ameninţă ca o maree neagră, să ne încînte cu melodii vechi, autentice.

♦ Marin Popa, oltean de lîngă Dunăre, mai precis de la Desa, hărăzit cu talent, dar şi cu puterea trudei, a avut curajul să impună un instrument în muzica populară: SAXOFONUL. Discul,editat în urmă cu cîţiva ani, a fost primit foarte bine şi de cunoscători, dar mai ales de public. CASETA, cuprinzînd melodiile sale inconfundabile, pe care instituţia noastră a editat-o de curînd, se circumscrie aceleiaşi idei de valorificare a tradiţiei populare autentice.

♦ CULOARE, FRUMUSEȚE, SIMBOLURI, ISTORIE STRĂVECHE. Aşa putem caracteriza succint TÎRGUL MEŞTERILOR OLARI, organizat la Craiova,în data de 28 mai, 1992. Cine nu şi-a achiziţionat o farfurie, un ulcior, o cană, modelate şi înnobilate de meşterii din Oboga, Romîna sau Horezu,va regreta toată viaţa.

♦ MAI EXISTĂ CREATORI DE POEZIE POPULARĂ? Răspunsul este afirmativ, dacă îi asculţi sau citeşti pe Gheorghiţa Măleanu din Vîlcea sau pe Nicolae Preda din Olt. Noi i-am ascultat cu ocazia GALEI POEȚILOR POPULARI DIN OLTENIA, organizată nu întîmplător la Giubega,aşezare legată irevocabil de numele RADULUI, cel hărăzit cu har şi suflet mare.

• OMUL SFINȚEŞTE LOCUL. Ne-a demonstrat-o învăţătorul şi meşterul de ocarine din Terpeziţa POPESCU-BARAITARU COSMA. Benzile de magnetofon, pe care, cu amabilitate, ni le-a pus la dispoziţie, reprezintă ab initio valori ale culturii populare din această veche aşezare din centrul judeţului. Balade, interviuri cu meşteri de instrumente, cîntece interpretate la fluier, ocarină, drîmbă, iată pe scurt conţinutul acestor benzi, păstrate cu grijă şi sfinţenie de peste 30 de ani de un cunoscător şi preţuitor al artei populare: învăţătorul Popescu-Bărăitaru Cosma din Terpeziţa.

► Cai frumoşi ca ai plenicenilor nu se află în toată Oltenia. Constatarea am făcut-o la SĂRBĂTOAREA BUJORULUI.
N-am înţeles de ce în această zi minunată de sfîrşit de Florar, aceiaşi oameni sensibili la frumos n-o manifestă şi faţă de această floare, care iată, dă însemn heraldic acestei aşezări, strivind-o cu nepăsare.

► La mijloc de lună mai Inspectoratul pentru cultură al Judeţului Dolj, Centrul Creaţiei Populare Dolj, Primăria şi Şcoala din Bechet au încercat să revigoreze o tradiţie: TEATRUL POPULAR, CONSTANDINUl". Sperăm că această sămînţă aruncată într-un teren fertil, va prinde rădăcini solide. De aceea, sîntem convinşi că în următorii ani,vom putea organiza, la Bechet, un festival al teatrului popular.

Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Dolj

SUFLET OLTENESC

REVISTĂ DE ETNOGRAFIE ŞI FOLCLOR 1

Colectivul de redacţie:
Asist. univ. Nicu Panea
Prof. Gheorghe Obrocea
Prof. Cornel Bălosu
Prof. Carmen Dobrişan

Macheta
Marian Mirescu

Director onorific :
Prof. univ. dr. AURELIAN POPESCU

Editor:
Centrul de Conservare şi Valorificare a Tradiţiei şi Creaţiei Populare Dolj

1992

Reproduceri grafice după revista SUFLET OLTENESC,1927